

⁵ Op betreffende vergadering is klaarblijkelijk het besluit genomen tot de oprichting van de 'Vereniging van Protestantse Godsdienstonderwijzers in Nederland' die in 1954 haar eeuwfeest vierde. Zie C.J. van Dam e.a., *De aloë bloeit*, z.p. z.j. [1954].

⁶ In 1851 sloot het genootschap zich aan bij de 'Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Sterken Drank'. Zie M. Janse, *De afschaffers. Publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880*, Amsterdam 2007, 45-46, 50-51. Wijn behoorde niet tot de sterke drank. Zo behoeft het niet te bevreemden dat Annevelds personages daarvan gebruik maken: mevrouw Woudman van *Zorgvrij* (17) laat, 'wel wetende wat hem [haar echtgenoot] het aangenaamste was', bij zijn thuiskomst door de meid 'een flesch wijn, een schaalte met aardbeziën, brood, boter en suiker opzetten' (p. 17).

⁷ Zie 'Een vader en zijne drie zonen vrijmetselaren. Tref-fend bewijs van de hooge waarde der orde', in: *Nederlandsch Jaarboekje voor Vrijmetselaren*, Amsterdam 5849 [1849], 132-140 (de tekst van een op 23-4-1848 gehouden toespraak).

⁸ Zie *Maçonniek Weekblad* (MW) 3 (1854), nrs 11 en 12 van 13 en 20 maart.

⁹ Blijkens het *Jaarboek der Stad Amsterdam* 1833, 16, hield hij op 5-1-1833 voor de Taal- en Letteroefenende Maatschappij Tot Nut der

Als godsdienstonderwijzer zette Anneveld zich in voor de behartiging van de belangen van de beroepsgroep. Een uitnodiging in *AH* van 14 november 1854 voor een vergadering op 18 november in *Diligentia* in de Kalverstraat, gericht aan de 'Heeren Godsdienst-onderwijzers der Nederduitsche Hervormden Gemeenten, zowel buiten als binnen Amsterdam', is door hem ondertekend.⁵ Voorts blijkt hij betrokken te zijn geweest bij het in 1843 opgerichte 'Amsterdamsch Matigheidsgenootschap' dat haar leden verplichtte het gebruik van sterke drank af te zweren.⁶ Hij hield voor de vereniging spreekbeurten over 'de onbestendigheid, ook naar aanleiding van het ontijdig afsterven eens veeljarigen vriends' (*AH*, 20-1-1851), en over 'de ongeveinsdheid in het houden der belofte bij de toetreding tot het genootschap afgelegd', waarbij hij ook 'eenige luimige dichtstukjes tegen dronkenschap' voordroeg (*AH*, 14-4-1851).

Anneveld was sinds 1828 vrijmetselaar en lid van de Amsterdamse 'Loge la Paix', opgericht op 21 februari 1755. Als 'rede-naar dier Loge' figureert hij in het verslag (*AH*, 16-1-1851) van de begrafenis op 16 januari 1851 in 'de Luthersche Oude Kerk' te Amsterdam van 'den Heer J.D. Lulofs, in leven groot-officier van de orde der vrijmetselaren'. In 'eene dichterlijke uitboezeming' sprak hij 'aan de nagebleven betrekkingen vertroosting' toe, zo laat de krant weten. Ook zijn zonen behoorden tot de loge.⁷ In maart 1854 vierde hij zijn vijftienvigti-jarig jubileum als 'Loge-Redenaar'.⁸ Letterkunde⁹ en beeldende kunst¹⁰ genoten zijn bijzondere interesse. Ook als dichter was hij actief.

Al met al moet Anneveld een in Amsterdam bekend en gezien persoon geweest zijn. Wie hij was en welke denkbeelden hij koesterde valt vooral af te lezen uit zijn geschriften. Die vallen uiteen in twee categorieën: (1) 'algemene' pennenvruchten, geschreven in zijn hoedanigheid als godsdienstonderwijzer; (2) publicaties met een maçonniek 'etiket'. Van beide geef ik hieronder een overzicht en een karakteristiek. In aansluiting daaraan beschrijf ik de door Anneveld als godsdienstonderwijzer gepropageerde opvattingen over het christelijk geloof, de maatschappij en de opvoeding. In mijn slotbeschouwing ga ik in op de vraag hoe die zich verhouden tot zijn als vrijmetselaar uitgedragen ideeën.

'Algemene' geschriften

Onderstaande lijst bevat een overzicht van de op basis van de Nederlandse Centrale Catalogus, advertenties in dagbladen en berichten in het *Nieuwsblad voor den Boekhandel* getraceerde geschriften. Met 'algemeen' is bedoeld dat zij voor een breed publiek zijn geschreven en niet, zoals de geschriften van de tweede lijst, voor een specifieke doelgroep. De meeste geschriften, in beide lijsten,